Resim Sanatında Figüre ve Portreye Farklı Bir Yaklaşım: Rückenfigur.

A Different Approach to Figure and Portrait in Painting: Rückenfigur.

Serdar DARTAR

Arş. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi

İstanbul, Türkiye

serdardartar@gmail.com

Lütfü KAPLANOĞLU

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi

İstanbul, Türkiye

Research Assistant, Yıldız Technical University, Art and Design Faculty

İstanbul, Türkiye

lkaplanoglu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5944-8331>

<https://orcid.org/0000-0002-7094-8302>

Atıf Bilgisi / Reference Information

Dartar, S. & Kaplanoğlu, L. (2021). Resim Sanatında Figüre ve Portreye Farklı Bir Yaklaşım: Rückenfigur, *Journal of Social Sciences*, 31, 142-153

Makale Bilgisi / Article Information

<http://dx.doi.org/10.29238/tbd.2007.54211>

Makale Türü / ArticleTypes: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / The Article Arrival Date: 15.11.2021

Yayınlanma Tarihi / Publication Date: 20 Aralık / December 2021

Yayınlanma Sezonu / Publication Season: Aralık / December 2021

Cilt / Volume: 31

Sayfa / Pages: 142-153

Copyright © Published by Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences.

All rights reserved www.toplumbilimleri.com

RESİM SANATINDA FİĞÜRE VE PORTREYE FARKLI BİR YAKLAŞIM: RÜCKENFİĞÜR.

Özet

Bu çalışmada resim sanatı içerisinde figüre farklı bir yaklaşım getiren rückenfigur tekniği üzerinde incelemelerde bulunulmuş, aynı zamanda teknik, portreye de yeni bir anlayış getirdiğinden farklı tanımlamalara gidilerek karşılaştırmalı olarak metne aktarılmıştır. Figüre ve beraberinde portreye olan yaklaşımın farklılık göstermesi, bilinenin aksine resimsel ifadenin farklı ve yeni bir oluşumu olması çalışmanın konusunu oluşturmada etkili bir unsur olmuştur. Sanat tarihinin bilinen en eski dönemlerinden bu yana genellikle karşıdan, profil olacak şekilde figüre yaklaşım sergilenmiş, yapılan portrelerde bu duruma örnek olmuştur. On sekizinci yüzyılın sonuyla başlayan Romantizmin sanatçının ifade biçimini ve bakış açısını etkilemesiyle yeni bir anlayış doğmuştur. Alman Romantizminin de doğa ve insan ilişkisi anlamında bireye dönük yaklaşımı ve Caspar David Friedrich'in bu manada ürettiği eserlerde; yalnızlık, insanın aciziyeti, melankolik atmosfer gibi unsurları barındırması dönem içinde incelenmeye değer nitelikte olmuştur. Söz konusu unsurları yansıtırken ressam, rückenfigur olarak adlandırılan tekniği uygulamasıyla resme yeni bir bakış açısı getirmiştir. Resim düzleminde sırtı dönük olarak konumlandırılan figürle alımlayıcının kendini onun yerine koymasını sağlayan teknik, sanatçının eserlerinde etkili bir biçimde kullanılmıştır. Kendi döneminin dışında pek çok ressamın da kullandığı teknik, sinemada özellikle film afişlerinde kullanılmıştır. Yapılan çalışmayla rückenfigur tekniğinin hem figüre hem de portre tekniği olarak resim sanatına yeni bir yorum getirirken sanatın diğer alanlarında da etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Resim, Figür, Rückenfigur, Romantizm, Yalnızlık

A DIFFERENT APPROACH TO FIGURE AND PORTRAIT IN PAINTING: RÜCKENFİĞÜR.

142

Abstract

In this study, examinations were made on the squat figure technique, which brings a different approach to the figure in the art of painting, and at the same time, the technique was transferred to the text in a comparative way by making different definitions. because it brings a new understanding to the portrait. Contrary to what is known, the difference in the approach to figure and portrait, the fact that pictorial expression is a different and new formation has been an effective factor in creating the subject of the study. Since the earliest known periods of art history, the figure has been approached as a front profile and this has been an example for portraits. Romanticism, which started at the end of the eighteenth century, affected the artist's expression and perspective, and a new understanding was born. In the individual-oriented approach of German Romanticism in terms of nature and human relationship, and in this sense, in the works produced by Caspar David Friedrich; It has been worth examining throughout the period when it contained elements such as loneliness, human desperation, and a melancholic atmosphere. While reflecting the aforementioned elements, the painter applied the technique called rückenfigure, giving the painting a new perspective. The technique that enables the buyer to put himself in his place with the figure positioned with his back turned on the painting plane has been used effectively in the works of the artist. The technique, which was used by many painters outside of its own period, was used in cinema, especially in movie posters. With the study, it was concluded that the rückenfigur technique brought a new interpretation to the art of painting both as a figure and a portrait technique and was also effective in other areas of art.

Keywords: Painting, Figure, Rückenfigure, Romance, Loneliness

Giriş

Sanat tarihi içerisinde resim sanatı açısından ele alınan konuların çeşitliliği kadar onların yansıtılması ve duygunun aktarımı açısından yaklaşımı çeşitlilik arz etmiştir. Söz konusu yaklaşımlar dahilinde pek çok farklı yöntem ile anlatılmak istenen konular ifade edilmiştir. Toplumların yapısı değişkenlik gösterdikçe sanata olan anlayışlarında da bir değişim yaşanmış ve bu değişim bir ifade aracı olan sanatın işlenişini de etkilemiştir. Farklı dönemlerde figüre yaklaşımın değişkenlik gösterdiği ve bu manada resim sanatı bakımından bir teknik olarak incelendiğinde portrenin de oldukça önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Sanat tarihinin farklı dönemlerinde portreciliğin giderek değişik açılardan ele alınışıyla karşılaşılacaktır. Kimi zaman hâkimiyetin, gücün temsili maksatlı portresi yapılan kişinin yüceltilmesi, kimi zaman önemli bir olayın belgelenmesi, kimi zamansa alegorik yaklaşımlar içermesi gibi daha pek çok bakımdan portrenin kullanımı ve buna bağlı olarak figüre yaklaşım değişkenlik göstermiştir. Bir tanımsal ifade olarak portre; “Belli bir kişinin heykel malzemesi, boya, grafik ya da desen ile yapılan resmi olup o kimsenin karakterini veren resimlere denir. Portre yalnız baş göğüs ya da dize kadar, olduğu gibi, boy ve aile portreleri olarak da çeşitli ölçülerde yapılmıştır.” (Turani, s.117)

Sanatın çoğu alanında yer alan bu teknik, resim sanatı içinde de önemli bir yere sahip olmuştur. Yapısal olarak farklı materyallerle ve farklı alanlarda yapılan portreler çeşitlilik göstermiştir. Tarihin farklı dönemlerinde; Mısır, Yunan, Roma ve daha sonra Rönesans öncesi, Rönesans ve sonrası gibi pek çok dönemde figüre yaklaşım açısından portreye farklı bir perspektiften bakılmıştır. Özellikle Barok dönemde oldukça önemli bir yere sahip olan portre tekniği pek çok ressam tarafından kullanılan ve ele alınan konular arasında yer almıştır. Rembrandt, Caravaggio, Frans Hals gibi pek çok ressamın portreleri, dönmelelerine ışık tutan eserler olurken, figürü ele alışları bakımından da ilgi çekici olmuşlardır. Caravaggio’nun günümüz fotoğraf tekniğine temel olan ışık kullanımı ve teatral duruşlar önemli olmuştur. Frans Hals’ın portreleri de ifadenin yansıtılması bakımından dikkate değer nitelikte olmuştur.

Şekil 1. Caravaggio, Hasta Bacchus, 1593-1594 Tuval Üzerine Yağlıboya, 67x53 cm, Borghese Gallery, Roma.

Şekil 2. Frans Hals, Kurukafalı Genç Adam, y. 1626, Tuval Üzerine Yağlıboya, 92x81 cm, National Gallery, Londra.

Şekil 3. Frans Hals, Gülen Centilmen, 1624, 83x67 cm, Tuval Üzerine Yağlıboya, Londra.

2. Rückenfigur

Resimde tüm alışlagelmiş yöntemlerin dışında ortaya çıkan bir teknik olarak Rückenfigur; portreye ve bilinen, figüre olan yaklaşıma aykırı yönelim gösteren bir teknik olmuştur. Romantizm akımı içerisinde özellikle Alman Romantizmi olarak adlandırılan dönemde ortaya çıkan bu teknik, hem resimsel ifade açısından hem teknik açıdan portrenin kullanımına hem de figürün resimde kullanımı anlayışına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Öncüsü olarak Caspar David Friedrich ile ilişkilendirilmiş olan bu teknik; resmin bir ögesi olan figürün, sırtı izleyiciye dönük ve manzara karşısında yalnız olarak konumlandırılması ile kendini göstermiştir. Romantizmle birlikte sanatçının meselesi daha çok kendi iç dünyası olmuştur. Bireye yönelen sanatçının figüre karşı olan yaklaşımı da ona göre şekillenmiştir. Romantizm, “On Sekizinci yüzyılın sonundan başlayarak, edebiyatta, müzikte ve güzel sanatlarda aklın yerine duyguyu, eleştiriyle çözümleme yerine düş ve fanteziyi getiren sanat akımı anlayışı anlamına gelir” (Demiray, 1988, 743). Resim sanatı tarihi sürecinde, Romantizmin aşırı duygusal yoğunlukla ilişkili olduğu gözlemlenirken melankoli ve yalnızlık duygusu eserlerde yer almıştır.

“Romantik sanatçı açısından coşku ve duygunun akıldan daha önemli olduğu öteden beri hep söylenir. [...] Genel kaniya göre Romantik sanatçı, toplumun değer yargılarından ziyade kendi değer yargılarının, duygularının peşindedir” (Yılmaz, 2006, 19).

“Dönemi etkisi altına alan Romantizm’ de sanatçı doğrudan kendine yönelmişti. Duyguları, iç dünyası, kendi gücü onun tek kaynağıydı. Bu akımda sanatçının bireysel olarak kendini yorumladığı, kişiliğinin duygusal yanını en iyi biçimde anlattığı görülür.” (Şenyapılı, s. 4) Romantizm akımı içinde önemli bir yeri olan Caspar David Friedrich, yaşamındaki izleri resimlerine belirgin biçimde yansıtmıştır. Eserlerine bakıldığında; doğanın ihtişamı karşısında insanın çaresiz duruşu görülmektedir. Bu çaresizce duruşun sanatçının eserlerine melankolik bir etki yarattığı görülmektedir.

“Şu an en çok bilinen, Alman Romantik manzara ressamıdır ama zamanında yeterince değeri bilinmemiştir. Geç kendine gelen Friedrich 19. yüzyıl sonu Sembolistlerini etkilemiştir. Baltık sahilindeki Griefswald’da doğmuştur ancak daha sonra temelli Dresden’a yerleşmiştir. Dikkatli ve titiz, ufak resimler yapmasına rağmen, büyük fikirlere sahipti. Doğayla olan Romantik ilişkisi oldukça ruhani ve Hristiyanlıkla bağlantılıdır ve simgecilikle yüklüdür. İşleri ölümden sonraki yaşam yücelik ve yoğun deneyimler için özlem içermektedir. (...) Meşe ağaçları ve Gotik kiliseler Hristiyanlığı temsil eder; ölü ağaçlar ölümü ve çaresizliği; gemiler ise bu dünyadan diğer dünyalara geçişi simgeler. Camdan dışarı ufka doğru bakan figürler ise özlem içerisindedir.” (Cumming, 2008: 272)

Yalnız, resmin merkezine konumlandırılmış bir ağaç, yıkık dökük, harabe yapılar, sanatçının resimlerinde karşılaşılan unsurlar olmuştur. Ressamın çalışmaları; kasveti, yalnızlığı ve hüznü bir atmosferi yansıtan betimlemelerle bilinen manzara resimlerinden ayrılmıştır. Alışlagelmiş manzara resimlerindeki birebir doğa aktarımının benimsenmesi fikri onun resimlerinde yer almamıştır. “Friedrich daha çok manzaralarıyla tanınır. Bu tablolarla doğaya dönük sıkı bir gözlem temelinde ağaçları, tepeleri ve sisli sabahları tasvir eder. Dağlar sarsılmaz bir imanı simgelerken, ağaçlar umudun bir alegorisini oluşturur. Dolayısıyla, manzaraları onun doğayla ve dinsel özlemlerle manevi ilişkisini yansıtır” (Charles vd., 2011, 291).

Sanatçının eserleri, yaşamındaki pek çok olayların izlerini yansıtmıştır. Çalışmalarındaki resimsel unsurların sembolik anlamlar yüklendiği görülmektedir. Kurumuş bir ağaç, alımlayıcıya ölümü, hastalığı ya da olumsuz bir durumu düşündürebilmektedir. Ressamın duygularını aktarmasında doğanın önemli bir rolü olmuştur.

“Friedrich'in resimleri her zaman titiz bir yapının, keskin simetrilerin, geometrik konstrüksiyonların ve dikey ve yatay kontrastların altını çizmektedir. (...). Friedrich'in sözleriyle bir resim, gerçek bir sanat eserinin gerekliliğini yerine getirmesi durumunda tam anlamıyla ruhla dolu olmalıdır.” (Wolf, 2003: 9)

Sanatçının resimlerinde romantik bir anlayış hâkimdir. Ressam, tabiatı, bir ifade aracı olarak kullanmıştır. Klasik manzara resimlerindeki doğanın gözün gördüğü biçimde eserde yer alması durumu, onun eserlerinde tabiatı öznel bir bakış açısıyla yansıtmada şeklinde değişmiştir. Sanatçı doğayı içinden geldiği gibi özgürce resmetmeyi amaçlamıştır.

“Sanatçının doğa taklitçiliği çok defa seyircide yabancılik duygusu uyandıracak kadar aşırıya varır: resimlerinde doğa donar ve bizden uzaklaşır. Fakat böyle olduğu halde resimleri, görenleri büyülemeye yetiyor. Çünkü ele aldığı konular – ıssız kıyılar, sahilden uzaklaşan gemiler, kilise yıkıntıları, mezarlık vb. – herkese ortak duygular, anılar ve bunların ötesinde çok öznel düşünceler ve çağrışımlar uyandırabilen şairane konulardır. Örneğin, alaca karanlıkta, bir odanın penceresinden dışarıya bakan kadının arkadan görünen silüeti yalnızlığı, dış dünyaya duyulan özlemi düşündürür.” (İpşiroğlu, 2010: 147-148)

Friedrich'in eserlerinde, izleyiciyi arkasına alarak yüzünü doğaya dönen figür; esere bakan izleyiciyi resim düzleminde konumlandırıldığı manzaraya ve ruh haline davet eder gibidir. Sanatçının “Sis Denizi Üzerinde Gezgın” isimli eserinde manzara karşısında konumlandırılan figür, duruma örnek olmuştur. Figürün tek başına resim düzlemindeki duruşu ve bu duruş itibarıyla arkasının alımlayıcıya dönük olması yalnızlık duygusunu arttırmış, resme melankolik bir etki vermiştir.

“Resimlerinin çoğu, içsel düşüncelerini ince bir şekilde ifade ettiği monologlar gibidir. Friedrich, çalışmalarının çoğuna kendini yerleştirdiği bilinmektedir. İzleyici, resimden ayrılmak yerine, Friedrich ile özdeşleşir ve aynı düşüncelerini paylaşarak sahneye çekilir.” (Siegel, 1978: 15.)

Eser biçimsel perspektiften değerlendirildiğinde, resmin merkezine kayalıklar üzerinde duran bir figürün yerleştirilmiş olduğu ve büyük bir üçgen yapının meydana geldiği görülmektedir. Merkezde bulunan figürün önündeki sislerin ardına resmedilen belli belirsiz dağlar resimde derinliği sağlamış, koyu tonlarla betimlenen figür ve kayalıklar netlik oluşturarak uzayıp giden boşluktan ayrılmıştır. İçerik olarak incelendiğinde sırtı dönük figürün izleyiciyi eserdeki manzaraya çektiği görülmektedir. Ressamın, figürün konumunu izleyiciye sırtı dönük olarak yansıtmayı izleyiciye, kendini figürün yerine koymasını sağlayan bir olanak tanımıştır. Böylece hem portre olarak hem de figüre yaklaşım olarak bilinenin aksine yeni bir yöntemin temsilcisi olan Caspar David Friedrich, Rückenfigur tekniğiyle resim sanatına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır.

Şekil 4. Sis Denizi Üzerinde Gezin,

Caspar David Friedrich, T.Ü.Y.B. 98,4x78,8 cm, 1818, Hamburg Sanat Müzesi.

“Rückenfigür terimi 19. yüzyıl Alman Romantik resimlerinden gelir. Rückenfigür manzara içerisine yalnız bir insan figürünün sırtı izleyicilere dönük olarak yerleştirilmesi tekniğidir. Önde gelen uygulayıcısı Ressam Caspar David Friedrich olmuştur. Koyu renk giysileri ile yalnız bir adam elinde bastonu ile bir dağın üstünde, karşısındaki manzaraya dalıp gitmiş. Resmin perspektifi izleyicileri sis denizine doğru bakmaya zorlar. Ufuktaki dağlar ile ressam boşluk hissini arttırmıştır.” (Hızlı, 2018)

Ressam, rückenfigür tekniği ile figürün sırtını izleyiciye döndürerek resim düzleminde konumlandırmış, izleyiciyi kendi alanına davet etmiştir. “Sis Denizi Üzerinde Gezin” isimli resimde de aynı etki vardır. Resmin merkezinde yer alan figür; alımlayıcıyı, mevcut konumuna doğru çekerek, onu dünyevi olandan uzaklaştırmış ve onu resmin bir unsuru haline getirerek yönetmiştir.

“Friedrich’in resimlerinde, sırtlarını izleyiciye dönen kişiler, denize, limandaki gemilere, ufka, bulut okyanusuna bakarak yıldızları doğururlar. Ancak dünyadan büyülenmiş gibidirler. Ve biz, tablo izleyerek bu dalgın ritüele katılmayı kabul ederiz.” (Gül, 2016)

Sanatçı eserinde izleyiciyi kendi iç dünyasına davet etmiştir. İzleyici, eserde yer alan figürün yerine kendisini koyarak eserde anlatılmak istenilen olayın içine dahil olmuştur. Bu bağlamda rückenfigür tekniğiyle figüre farklı bir bakış açısıyla yaklaşan Alman romantik sanatı diğer manzara resimlerinden ayrılmıştır.

“Alman romantizmini Fransız ve İngiliz romantizminden ayırmanın en önemli yollarından biri “rückenfigur” olarak bilinen manzaraya yönelmiş ve onunla birleşmiş olan figürdür.” (İmportant Art by Caspar David Friedrich 2018)

Rückenfigür tekniği sonraları daha pek çok sanatçı tarafından kullanılan bir yöntem olmuştur. Figürün bir anahtar olarak kullanımıyla resimdeki duygu durumunun izleyicinin dünyasına girmesi çoğu eserde yer bulmuştur.

Pek çok ressam bazı çalışmalarında bu tekniği kullanmıştır. Salvador Dali’nin Penceredeki Figür adlı eserinde figürün konumlandırılış biçiminin söz konusu teknikle ele alındığı görülmektedir.

Şekil 5. Salvador Dali, Penceredeki Kız, 1925

“Penceredeki Kız, bir kadın izleyenlere arkası dönük bir şekilde açık pencereden denizi izliyor. Pencereden görülen manzara Cadaques, Katalanya, İspanya’da Dali’nin çocukluğundan beri tatile geldiği daha sonra Gala ile yerleşeceği balıkçı köyüdür. Penceredeki kadın Anna Maria, 1920 ve 1929 yılları arasında Dali’nin modelliğini de yapan kız kardeşi.” (Hızlı, 2021)

Sanatçının eserine bakıldığında merkeze konumlandırılmış bir figürün, manzaraya karşı sırtının izleyiciye dönük olarak resmedildiği görülmektedir. Teknik olarak Rückenfigurün kullanıldığı resimde, figürle birlikte izleyici de manzarayı seyredirken daha sonra resimde alımlayıcı ve manzara kalmaktadır. Figürün dünyasına bakarken aslında izleyenin kendi dünyasına bakıyor olması hissiyatı söz konusu tekniğin temel özelliği ile ilgilidir.

Rückenfigurü eserlerinde kullanan bir diğer ressam, Edvard Munch; The Lonely Ones adlı resminde bu tekniğin yaratmış olduğu etkiyi kullanarak anlatımı güçlendirmiştir. Resimde erkek ve kadın figürünün açık ve koyu renklerle resmedilmesi, figürlerin konumlandırılışı, manzara ile olan bağıntıları aralarındaki gerilimi de arttırarak bir sorunu işaret eder niteliktedir. Eser incelendiğinde iki figür sırtı izleyiciye dönük olarak merkezde yer almıştır. Figürlerin içinde bulundukları duygusal atmosferle kurulan bağ, izleyiciyi resmedilenin yerinde bulunma noktasına vardırıarak onu resmin bir parçası haline getirmektedir.

Şekil 6. Edvard Munch, The Lonely Ones, 1896

Figure yaklaşım bakımından ve aynı zamanda portreye de farklı bir bakış açısıyla yaklaşma bakımından örnek eserler üretmiş olan bir başka ressam ise Rene Magritte’dir. Sanatçının Not to be Reproduced (Kopyalanmamış) adlı eserinde Rückenfigur tekniğinin hâkim olduğu bir anlayışla karşılaşılmaktadır. Resim incelendiğinde resim düzlemine arkası izleyiciye

dönük olarak yerleştirilmiş bir figür ve yine kendi yansıması bulunan bir ayna yerleştirilmiştir. Aynadaki yansıma da yine izleyiciye arkası dönük biçimdedir. Sanatçı rückenfigürü bir araç olarak kullanarak örtük bir anlatım biçimi sergilemiştir.

Şekil 7. Rene Magritte, Not to be Reproduced (Kopyalanmamış), 1937

“Resimde ayna karşısında ayakta duran bir adam, aynadan onun yüzünü görmeyi beklerken sırtını yani resme bakarken bulunduğumuz yerdeki görüntüyü görürüz. Buna rağmen aynanın önünde duran kitap yansıması doğrudur. Yansımasını gördüğümüz kitap Edgar Alan Poe’nun tamamlanmış tek romanı olan “The Narrative of Arthur Gordon Pym” Arthur Gordon Pym’in Öyküsü’nün Fransızca kopyasıdır. Resimdeki adam Magritte’in arkadaşı ve patronu sürrealist şair Edward James, resimde yüzünü görmeyiz.” (Hızlı, 2021) Ressam sırtı dönük bir figür resmetmiş olsa da bunun bir portre olduğu da açıktır. Bu bağlamda portreye de farklı bir bakış açısı vardır. Bilinçli olarak resmedilmeyen, aynadaki yansıması gizlenen yüz, rückenfigürün kullanımına da örnek oluşturmıştır.

Türk Resim Sanatı açısından bakıldığında ressamların Rückenfigürü kullandığı görülmektedir. Neşet Günal, Nedret Sekban gibi ressamların eserlerinde söz konusu tekniğe uygun yaklaşımlar vardır. Neşet Günal’ın Bunalım ve Duvar Dibi IV isimli resimlerinde rückenfigür etkisi ile karşılaşılacaktır.

Şekil 8. Neşet Günal, Bunalım, 1965, 145cm x 178cm, Tuval Üzerine Yağlı Boya

“Resimde figürün arkadan görüntüsü, omzuna ceketini koyması, ellerini arkadan birleştirmesi, kılık kıyafetiyle birleştiren, içinde bulunduğu ruhsal durumu çok iyi anlaşılmaktadır” (Ayhan, 2006, 32).

Eser incelendiğinde figürün konumlandırılışı içinde bulunduğu ruh halini ve atmosferi izleyiciyle buluşturmaktadır. Aynı etki sanatçının bir diğer resmi Duvar Dibi IV' te de görülmektedir.

Şekil 9. Neşet Günal, Duvar Dibi IV, 1975 139cm x 210cm, Tuval Üzerine Yağlı Boya Rückenfigürdeki sırtı izleyiciye dönük olarak resmedilen figürle alımlayıcı arasındaki ilişki Nedret Sekban'ın Demiryolu isimli eserinde de mevcuttur. Söz konusu etki merkeze konumlandırılan figürün gerek baktığı yön, gerekse içinde bulunduğu durumla ilişkili olup alımlayıcı da resme davet eder niteliktedir.

Şekil 10. Nedret Sekban, Demiryolu, Tuval Üzerine Yağlıboya

“Buradaki insan sanki nereden geldiğini anlayamamış, yolunu kaybetmiş hissi uyandırır bize. Asıl gayesinin yaşamak için çalışmak olduğunu bilsek de ilk olarak böyle bir izlenim de uyandırabilir. İzleyiciye arkasını dönüşü iletişim kopukluğu değil tam tersine daha çok anlam katmaktır. Amacın, izleyiciyi düşündürmek ve merakta bırakmak olduğunu da söyleyebiliriz. Sola doğru kafasını çevirishi resim de hem bir devamlılık hissi uyandırır, hem de derinlik sağlar” (Dizen, 2011, 93)

Rückenfigur, sinemada da sıklıkla karşılaşılan bir araç olmuştur. Nuri Bilge Ceylan'ın bir doktor ile bir savcının merak dolu hikayesini konu alan polisiye filmi Bir Zamanlar Anadolu'daki bazı sahnelerde yine rückenfigurün kullanımı görülmektedir. Filmde Doktor Cemal karakterinin yol kenarında rüzgâra karşı durduğu diyalog barındıran sahnede sırtı

izleyiciye dönüktür. Filmin bu karesi, Caspar David Friedrich'in, Edvard Munch'un resimlerini andırır.

Şekil 11. Bir Zamanlar Anadolu'da Filminden Bir Kesit. Yönetmen: Nuri Bilge Ceylan, 2011 Bir Zamanlar Anadolu'da filmindeki kare ile benzer bir görüntü Andrei Tarkovsky'nin The Mirror (Ayna) filminde de görülmektedir. Rückenfigüre örnek bir kullanımla yine izleyici sahneye dahil edilmiştir.

150

Şekil 12. The Mirror (Ayna) Filminden Bir Kesit, Yönetmen: Andrei Tarkovsky, 1975 Rückenfigür, film afişlerinde de sıklıkla kullanılmıştır. Resim sanatında Alman Romantizmi ile temellenen bu teknik, sinemada da afişlerde aynı yaklaşımla kullanılarak filmdeki olaya izleyiciyi dahil etmek amaç edinilmiştir.

Şekil 13-14. The Road (Yol) Film Afişleri, Yönetmen: John Hillcoat, 2009

Şekil 15. The Turin Horse (Torino Atı) Film Afişi, Yönetmen: Bela Tarr, 2011

Şekil 16. Inception Film Afişi, Yönetmen: Christopher Nolan, 2010

Sonuç

Sanat tarihi bakımından pek çok farklı dönemde figüre yaklaşımın değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Söz konusu bu değişkenlik portre tekniğinin de değişik ifade biçimleriyle yorumlanmasına olanak tanımıştır. Her dönem kendi toplumsal değer yargılarının ve sanata olan bakış açılarının getirmiş olduğu anlayışla sanatsal üretim sürecine girmiş ve farklı yöntemler oluşturmuşlardır. Bu bağlamda figüre olan yaklaşımın ve buna bağlı olarak da portre kullanım şeklinin değişkenlik süreci çalışmanın konusu oluşturmada etkili olmuştur. Kendinden önceki dönemlerle kıyaslandığında Alman Romantizminde bir teknik olarak ortaya çıkan, resimsel ifadede bir araç olarak kullanılan rückenfigurün gerek figüre olan bakış açısı gerekse portrenin kullanımı bakımından alışlagelmişin dışında resim sanatına yeni bir anlayış getirdiği görülmüştür. Pek çok dönemde örneğin Barok resminde özellikle Hollanda resminde portreye sıklıkla yer verildiği ve bu yapılırken fotoğraf stüdyosu mantığında bir kompozisyonun oluşturulduğu görülmüştür. Bu açıdan Frans Hals, Caravaggio, Rembrandt gibi ressamın eserleri portre tekniğinin uygulanması hususunda örnek olmuştur. Tüm bunların aksine On sekizinci yüzyılın sonu ve On dokuzuncu yüzyılın başında tam manasıyla yeni bir oluşum olan Romantizmin getirdiği bireyin kendine dönüşü ve Alman Romantizmi ile bu dönüşün doğa ile yansımasıyla gelen rückenfigur tekniğiyle karşılaşmaktadır. Caspar David Friedrich ile anılan teknik, sanatçının tüm eserlerinde bir araç olarak kullanılmıştır. Resim düzleminde yer alan manzaraya karşı, doğanın yüceliği karşısında aciz bir konumda olan sırtı alımlayıcıya dönük olarak konumlandırılan figürle alımlayıcının resme dahil edilişi söz konusu olmuştur. Resimlerdeki psikolojik atmosferin, çoğunlukla melankolik yansımanın etkisine izleyici sırtı dönük figürle bağlanmıştır. Rückenfigur; Caspar David Friedrich'den sonra da Salvador Dali, Edvard Munch, Rene Magritte gibi pek çok ressamın başvurduğu bir araç olmuştur. Araştırmada Türk Resim Sanatı'nda da örnekleri ile karşılaşılacak rückenfigur tekniği, sinemada da oldukça sık kullanılmış ve özellikle film afişlerinde izleyicinin afişteki arka planla bağ kurması için kullanılmıştır. Yapılan araştırmalara ilişkin bulgularla manzara karşısında sırtı dönük olarak konumlandırılan figürün alımlayıcının kendini figürün yerine koymasını sağladığı ve bu bakımdan hem figüre hem de portre tekniği olarak resim sanatına yeni bir yorum getirdiği sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Ayhan. 2006, 1980 Sonrası Türk Resminde Figüratif Eğilimler, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Charles. 2012, 1000 Muhteşem Resim, Çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Cumming. 2008, Görsel Rehberler Sanat, İnkılâp Kitabevi, İstanbul
- Demiray.1988, Büyük Türkçe Sözlük, İnkılâp Kitabevi, İstanbul
- Dizen. 2011, Türk Resim Sanatında Gerçekçi Anlayış (1960-1980 Dönemleri Arasındaki Sanatçıların Çalışmalarının Ana Tema, Form Ve Anlam Bakımından İncelenmesi), T.C Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Gül. (2016), Caspar David Friedrich'in Romantizmi, Düşünüyorum Dergisi, 10 Ekim 2021 tarihinde <http://www.dusunuyorumdergisi.com/caspar-david-friedrichin-romantizmi/> adresinden alındı.
- Hızlı. Resimlerde Rückenfigur, Gaia Dergi, 13 Ekim 2021 tarihinde <https://gaiadergi.com/resimlerde-ruckenfigur/> adresinden alındı.
- Hızlı. Resimler ve Hikâyeleri 13 Ekim 2021 tarihinde <https://serkanhizli.wordpress.com/2015/01/23/kopyalanmamis-not-to-be-reproduced-1937-ressam-rene-magritte/> adresinden alındı.
- İmportant Art by Caspar David Friedrich, 13 Ekim 2021 tarihinde <https://www.theartstory.org/artist-friedrich-caspar-david-artworks.htm> adresinden alındı.
- İpşiroğlu. 2010, Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi, Hayalbaz Kitap, İstanbul
- Siegel. 1978, Caspar David Friedrich And The Age of German Romanticism, America: Branden Press Publishers.
- Şenyapılı. 2004, The Art Millennium Romantizm, Boyut Yayıncılık, İstanbul
- Turani. 2019, Sanat Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Wolf. 2003, Friedrich, Germany: TASCHEN
- Yılmaz. 2006, Modernizmden Postmodernizme Sanat, Ütopya Yayınevi, Ankara

Şekiller Kaynakçası

- Şekil 1.** Caravaggio, Hasta Bacchus, 1593-1594 Tuval Üzerine Yağlıboya, 67x53 cm, Borghese Gallery, Roma.
https://en.wikipedia.org/wiki/Young_Sick_Bacchus#/media/File:Sick_young_Bacchus_by_Caravaggio.jpg
- Şekil 2.** Frans Hals, Kurukafalı Genç Adam, y. 1626, Tuval Üzerine Yağlıboya, 92x81 cm, National Gallery, Londra.
https://en.wikipedia.org/wiki/Young_Man_with_a_Skull#/media/File:Young_Man_with_a_Skull,_Frans_Hals,_National_Gallery,_London.jpg
- Şekil 3.** Frans Hals, Gülen Centilmen, 1624, 83x67 cm, Tuval Üzerine Yağlıboya, Londra.
https://en.wikipedia.org/wiki/Laughing_Cavalier#/media/File:Cavalier_soldier_Hals-1624x.jpg
- Şekil 4.** Sis Denizi Üzerinde Gezgin, Caspar David Friedrich, T.Ü.Y.B. 98,4x78,8 cm, 1818, Hamburg Sanat Müzesi.
Caspar David Friedrich, "Sis Denizi Üzerinde Gezgin", 1818, Tuval Üzeri Yağlıboya, 98,4x78,8 cm, Hamburg Sanat Müzesi, KOCADÖRÜ F., (2015), Alman Romantizmi ve Dehanın Yalnızlığı, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Şekil 5.** Salvador Dali, Penceredeki Kız, 1925
<https://serkanhizli.wordpress.com/2015/04/22/figure-at-a-window-girl-at-a-window-1925-ressam-salvador-dali/>
- Şekil 6.** Edvard Munch, The Lonely Ones, 1896

[https://en.wikipedia.org/wiki/File:Edvard_Munch_-_Two_Human_Beings_\(The_Lonely_Ones\)_ \(1905\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Edvard_Munch_-_Two_Human_Beings_(The_Lonely_Ones)_ (1905).jpg)

Şekil 7. Rene Magritte, Not to be Reproduced (Kopyalanmamış), 1937

<https://www.renemagritte.org/not-to-be-reproduced.jsp#prettyPhoto>

Şekil 8. Neşet Günal, Bunalım, 1965, 145cm x 178cm, Tuval Üzerine Yağlı Boya

<https://nesetgunal.org/tr/portfolio/baslica-yagli-boya-eserleri/>

Şekil 9. Neşet Günal, Duvar Dibi IV, 1975 139cm x 210cm, Tuval Üzerine Yağlı Boya

<https://nesetgunal.org/tr/portfolio/baslica-yagli-boya-eserleri/>

Şekil 10. Nedret Sekban, Demiryolu, Tuval Üzerine Yağlıboya

<https://docplayer.biz.tr/109769234-Turk-resim-sanatinda-gercekci-anlayis-donemleri-arasindaki-sanatcilarin-calismalarinin-ana-tema-form-ve-anlam-bakimindan-incelemesi.html>

Şekil 11. Bir Zamanlar Anadolu'da Filminden Bir Kesit. Yönetmen: Nuri Bilge Ceylan, 2011

<https://m.imdb.com/title/tt1827487/mediaviewer/rm2702042112/>

Şekil 12. The Mirror (Ayna) Filminden Bir Kesit, Yönetmen: Andrei Tarkovsky, 1975

<https://www.sinematopya.com/duslerin-aynasi-zerkalo-uzerine/>

Şekil 13-14. The Road (Yol) Film Afişleri, Yönetmen: John Hillcoat, 2009

<https://www.deviantart.com/karezoid/art/THE-ROAD-movie-poster-144851152>

<https://www.beyazperde.com/filmler/film-127661/fotolar/detay/?cmediafile=19164301>

Şekil 15. The Turin Horse (Torino Atı)

<https://www.imdb.com/title/tt1316540/mediaviewer/rm1523084288/>

Şekil 16. Inception Film Afişi, Yönetmen: Christopher Nolan, 2010

<https://www.originalfilmart.com/products/inception-2010-adv>